

POLSKA FUNDACJA NAUKI, KULTURY I SZTUKI w Warszawie (PFNKiS)

Rok powstania: 1994

-1-

Kontekst historyczny wydarzenia - wersja krótka „Wieczór Czytania Wierszy Zygmunta Jana Rumla” Polskiej Fundacji Nauki, Kultury i Sztuki

11 lipca, jak co roku, kiedy przypada rocznica tzw. „Krwawej niedzieli” 1943 roku, podczas której na Wołyniu doszło do największej fali mordów na Polakach, obchodzimy święto ustanowione uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej:

„Narodowy Dzień Pamięci Ofiar Ludobójstwa dokonanego przez ukraińskich nacjonalistów na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej”.

Święto zostało uchwalone dopiero w 2016 roku. W roku 2013 Sejm Rzeczypospolitej przyjął uchwałę upamiętniającą ofiary zbrodni wołyńskiej. W uchwale znalazło się sformułowanie "czystka etniczna o znamionach ludobójstwa". Wcześniej postowie odrzucili poprawkę, w której zbrodnia została określona mianem ludobójstwa, a także poprawkę przewidującą ustanowienie Dnia Pamięci i Męczeństwa Kresowian.

Tego samego dnia co „Krwawa niedziela”, w nocy z 10 na 11 lipca 1943 roku we wsi Kustycze koło Kowla zamordowany został przez Ukraińców wysłannik z ramienia AK albo BCh Zygmunt Jan Rumel pseudonim „Krzysztof Poręba”. Według przekazu został rozerwany końmi. Razem z nim zamordowano przedstawiciela Okręgu Wołyńskiego AK Krzysztofa Markiewicza pseudonim „Czort” i woźnicę Witolda Dobrowolskiego. Markiewicz znał z czasów szkolnych przywódcę Służby Bezpieczeństwa Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów OUN, odpowiedzialnego za przygotowania do mordów. W geście dobrej woli Polacy zrezygnowali ze zbrojnej obstawy. Była to druga wizyta Rumla u miejscowego dowództwa Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA) na Wołyniu. Rumel stanął na czele delegacji wysłanej przez Kazimierza Banacha, pełnomocnika Rządu Rzeczypospolitej Polskiej, mającej na celu zahamowanie rzezi wołyńskiej i uzgodnienie wspólnej z Ukraińcami taktyki walki z Niemcami. Misji podjął się dobrowolnie, zdając sobie sprawę z ryzyka ale mając przeświadczenie, że trzeba zrobić wszystko, aby ratować Polaków. Wieś Kustycze leży zaledwie 30 km od obecnej granicy Polski na terenie Ukrainy, a 50 km od Chełma w województwie lubelskim.

Dlaczego AK wysłało swojego przedstawiciela na rozmowy z dowództwem Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA) na Wołyniu i dlaczego był to Zygmunt Jan Rumel? Dlatego, że znał doskonale język ukraiński, czuł się Wołyniakiem i działał wcześniej na rzecz społeczności polskiej i ukraińskiej. W tym czasie mordy na Polakach były powszechne. Polacy na Wołyniu i

POLSKA FUNDACJA NAUKI, KULTURY I SZTUKI w Warszawie (PFNKiS)

Rok powstania: 1994

-2-

w Małopolsce Wschodniej ginęli od siekier, cepów, sztachel, z rozprutymi brzuchami, wylupionymi oczami, pozbawieni kończyn, paleni żywcem w podpalanych domach i wrzucani żywcem do studni, kobiety a nawet małe dziewczynki gwałcone w najbardziej brutalny bo połączone ze znęcaniem się sposób, małym dzieciom przed mordowaniem ich wykłuwano oczy, wrywano ręce, nogi i języki albo przybijano gwoździami do ściany. Tak umęczone przebijano widłami. Starszym podrzynano gardła i torturowano potwornie na wiele sposobów.

Sprawcami ludobójstwa wołyńskiego była Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów Stepana Bandery i podporządkowana jej Ukraińska Powstańcza Armia oraz ludność ukraińska, często sąsiedzi albo mieszkańcy sąsiednich miejscowości tzw. Czerń czyli ruskie chłopstwo. Znęcaniem się i mordowaniem zajmowali się chłopcy, natomiast grabieżą ich żony i dorastająca młodzież, a tym chętniej uczestniczyli w mordach swoich polskich sąsiadów im więcej było do zrabowania. W zbrodniach oprócz UPA, udział brali także ukraińscy żołnierze, ochotnicy do dywizji SS „Galizien” i dezercerzy z ukraińskiej policji.

Profesor Ryszard Klemens Szawłowski, polski politolog i specjalista z zakresu prawa międzynarodowego wprowadził termin genocidium atrox, czyli ludobójstwo straszliwe, dzikie, okrutne uznając ludobójstwo ukraińskie za jeszcze okrutniejsze niż ludobójstwa sowieckie i niemieckie na narodzie polskim. Termin genocide czyli ludobójstwo wprowadził także Polak, doktor Rafał Lemkin, polski i amerykański prawnik karnista pochodzenia żydowskiego. Jest on także twórcą projektu konwencji w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, podpisanej 9 grudnia 1948 roku, a nazywanej „Konwencją Lemkina”.

Zestawienie 362 metod tortur fizycznych i psychicznych, stosowanych wobec Polaków przez zbrodniarzy z OUN i UPA sporządził po długoletnich pracach badawczych także Polak Aleksander Korman.

Ojcem ideologii ukraińskich nacjonalistów opartej na darwinizmie społecznym był Dmytro Doncow. Doktryna Doncowa, opisana przez Wiktora Poliszczuka – kanadyjskiego prawnika, politologa i publicystę pochodzenia ukraińsko-polskiego, nakazywała wprost unicestwienie narodów słabszych przez silniejsze. Dmytro Doncow ogłosił ją w swojej książce „Nacjonalizm” z 1926 roku czyli w rok po pierwszym wydaniu „Mein Kampf” Adolfa Hitlera.

POLSKA FUNDACJA NAUKI, KULTURY I SZTUKI w Warszawie (PFNKiS)

Rok powstania: 1994

-3-

Apogeum ludobójstwa to była właśnie „Krwawa niedziela” w dniu 11 lipca 1943 roku, gdy Ukraińcy zaatakowali i wymordowali ludność 99 miejscowości na Wołyniu. Niedziela dlatego, że Polacy w tym dniu masowo biorą udział w mszach, co ułatwiało dokonywanie mordów. Zaatakowano w tym i w następnych dniach oprócz wielu polskich osad, dziesiątki kościołów masowo mordując ludzi.

Według najnowszych badań Ukraińcy zamordowali w latach 1939-1947, ok 130 tysięcy Polaków. Z rąk nacjonalistów ukraińskich ginęły także rodziny polsko-ukraińskie, Ukraińcy odmawiający wzięcia udziału w zbrodniczej akcji oraz ratujący Polaków.

Wróćmy na zakończenie do czasów współczesnych.

W 2010 r. prezydent Ukrainy Wiktor Juszczenko dekretem nadał Banderze pośmiertnie tytuł Bohatera Ukrainy "za niezłomny duch w służbie idei narodowej, bohaterstwo i poświęcenie w walce o niezależne państwo ukraińskie". Dekret ostatecznie został uchylony przez sąd. Przyznanie Banderze tytułu Bohatera Ukrainy wywołało protesty w Rosji oraz w Polsce. Pomimo tego w Radzie Najwyższej Ukrainy czyli w ukraińskim parlamencie zarejestrowano projekt rezolucji z apelem do prezydenta Petra Poroszenki o przywrócenie Banderze tytułu Bohatera Ukrainy.

Rada Najwyższa Ukrainy dnia 18 grudnia 2018 roku postanowiła, że w 2019 roku upamiętni na szczeblu państwowym przypadającą w rozpoczynającym się roku 110-ą rocznicę urodzin Bandery. Lwowska Rada Obwodowa ogłosiła rok 2019 rokiem Stepana Bandery i OUN.

Większość wołyńskich ofiar OUN i UPA nadal spoczywa w tysiącach pojedynczych i masowych grobów. Chyba nieprędko doczekają się godziwego pochówku, ponieważ Prezes Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej (UINP) Wołodymyr Wiatrowycz latem 2017 roku zakazał polskim naukowcom prowadzenia dalszych prac ekshumacyjnych w miejscach kaźni i do końca swojej kadencji nie zmienił stanowiska. Powołany w grudniu 2019 roku nowy przewodniczący (UINP) Anton Drobowycz także nie zezwolił na ekshumacje.

Dziękuję bardzo.

06.2023 Janusz Panak